

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
DÖVLƏT STATİSTİKA KOMİTƏSİ**
Sənaye və tikinti statistikası şöbəsi

**SƏNAYE İSTEHSALI İNDEKSİ GÖSTƏRİCİSİNİN HESABLANMASINA
DAİR KEYFİYYƏT MƏRUZƏSİ**

22.04.2013

Mündəricat

1.	Statistik prosesə və məhsullara giriş.....	3
2.	Aktuallıq.....	5
3.	Dəqiqlik.....	5
4.	Vaxtlı-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirmə.....	6
5.	Bərabər giriş və aydınlıq.....	7
6.	Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik.....	8
7.	Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim.....	9
8.	İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi.....	9
9.	İqtisadi səmərəlilik və respondentlərə düşən yük.....	9
10.	Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik.....	10
11.	Yekun.....	10

1. Statistik prosesə və məhsullara giriş

Müşahidənin qısa təsviri

Sənaye və tikinti statistikasına şöbəsi sənaye məhsullarının (işlərin, xidmətlərin) fiziki həcm indekslərini – müqayisə edilən dövrlərdə istehsal edilən maddi nemətlərin kütləsinin dəyişməsinin müşahidəsini aparır. Məhsulun həcmində fərdi və toplu indekslərini fərqləndirirlər. Fərdi indekslər bir məhsulun istehsalının dəyişməsinə əks etdirir və bilavasitə müqayisə edilən dövrlərdə natural-əşya ifadəsində məhsulun həcmində nisbəti kimi hesablanır. Məhsulun fiziki həcmində ümumi indeksləri özündə bir neçə növ məhsulu əhatə edən maddi nemətlərin kütləsinin məcmu dəyişməsinə xarakterizə edir.

Müşahidə vahidləri

Bütün sənaye müəssisələrindən ildə 1 dəfə 1000-dən çox məhsul növü üzrə məlumatlar yığılır. Bu məhsulların 400-ü sənaye istehsalı indekslərini hesablamaq üçün seçilmiş təmsilçi-mallar səbətinə daxil edilir və indeksin hesablanması zamanı məhsul istehsalının kəmiyyət göstəricilərindən istifadə olunur. Aylıq dövrlərdə fiziki həcm indeksləri hesablanarkən 537 iri sənaye müəssisəsindən 530 növdə məhsulun istehsalı haqqında, rüblük dövrlərdə iri müəssisələrə 1971 kiçik müəssisə tərəfindən istehsal olunmuş məhsullarla bağlı məlumatlar əlavə edilməklə məlumatlar yığılır.

Əhatə

Məhsulların seçilməsi dəyər ifadəsində müəyyən iqtisadi fəaliyyət növünün sənaye sahəsinin ümumi məcmusunda onun xüsusi çəkisi nəzərə alınmaqla aparılır. Sənaye sahəsi İqtisadi Fəaliyyət Növlərinin Təsnifatına (İFNT) görə Mədənçıxarma sənayesi (B seksiyası), Emal sənayesi (C seksiyası), Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı (D seksiyası) və Su təchizatı, tullantıların təmizlənməsi və emalı (E seksiyası) sahələrinə daxil olan fəaliyyət növlərindən ibarətdir. Hər bir sahədə fəaliyyət növlərinə uyğun olaraq müxtəlif məhsullar istehsal edilir və onların sahədəki rolları da müxtəlifdir, məsələn, Mədənçıxarma sənayesində xam neft, təbii qaz, qaz kondensatı, Emal sənayesində ərzaq məhsulları, toxuculuq, tikmə məmulatları, neft emalı məhsulları, kimya məhsulları, tikinti materialları, maşınqayırma məhsulları, avtomobillər, Elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı sahəsində elektrik və istilik enerjisi, Su təchizatı,

tullantıların təmizlənməsi və emalı sahəsində içməli su kimi məhsullar mühüm əhəmiyyətə malikdir. Hal-hazırda seçilmiş təmsilçi-malların dəyəri bu və ya digər sahə qruplarının məhsul buraxılışının ən azı 70 %-ni təşkil edir. Məhsulların seçilməsi baza ili kimi qəbul edilmiş ilin natura ifadəsində məhsul növlərinin istehsalına əsasən aparılır.

Seçmənin aktuallığının qorunub saxlanılması üçün təmsilçi məhsulların siyahısına əlavə məhsullar daxil oluna bilər. Belə məhsullar təmsilçi məhsulların siyahısına yalnız onların aid olduqları fəaliyyət növündə (sahəsində) əhəmiyyətli xüsusi çəkiyə malik olduqları hallarda baş verə bilər. Əks halda təmsilçi məhsulların siyahısı baza ili yeniləndiyi halda yenidən formalaşdırılır.

İndeksin hesablanması zamanı çəki kimi bazis ilinin əlavə dəyər göstəricisindən istifadə olunur. Bazis ili – məhsulun həcmnin, qiymətin və əlavə dəyərin quruluşunun nisbətən sabit olduğu ildir. Hal-hazırda fiziki həcm indekslərinin hesablanmasında baza ili kimi 2011-ci ilin məlumatlarından istifadə olunur.

Əsas göstəricilər:

- Fiziki həcm indeksi (FHI)

Əsas statistik məlumatlar:

- Cari ayın əvvəlki aya nisbətən fiziki həcm indeksi;
- Cari ayın əvvəlki ilin müvafiq ayına nisbətən fiziki həcm indeksi;
- Cari ilin müvafiq dövrünün əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nisbətən fiziki həcm indeksi;
- Cari ilin əvvəlki ilə nisbətən fiziki həcm indeksi.

Müşahidə vərəqəsi (statistik hesabat forması)

Fiziki həcm indeksinin hesablanmasında əsas məlumat bazası kimi 1-istehsal (sənaye) nömrəli aylıq və illik statistik hesabat formalarının II bölməsinin natural ifadədə məhsul istehsalına dair məlumatlarına və 1-müəssisə nömrəli illik statistik hesabat formasının I və II bölmələrinin məlumatlarına əsasən hazırlanan yekun çıxış cədvəllərindən istifadə edilir. 1-istehsal (sənaye) nömrəli aylıq və illik statistik hesabat formalarını təşkilati-hüquqi və mülkiyyət növündən asılı olmayaraq sənaye

fəaliyyətilə məşğul olan bütün hüquqi şəxslər (müəssisələr), onların filial və nümayəndəlikləri təqdim edirlər. Aylıq hesabatı kiçik sahibkarlıq subyekti olmayan hüquqi şəxslər aylıq dövriliklə, hesabat ayından sonrakı ayın 5-ci iş gününün birinci yarısınadək, kiçik sahibkarlıq subyektləri isə rüblük dövriliklə, hesabat rübündən sonrakı ayın 20-dək, illik hesabat isə hesabat ilindən sonrakı ilin yanvar ayının 30-dək yerləşdiyi rayonun (şəhərin) statistika orqanına və ya elektron formada www.stat.gov.az internet səhifəsində real-vaxt rejimində təqdim edirlər.

2. Aktualıq

FHİ-nin hesablanması BMT-nin sənaye statistikasına üzrə beynəlxalq tövsiyəsinə əsaslanaraq Laspeyres düsturu ilə hesablanır. İndeksin hesablanmasında ölkənin xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq 400 təmsilçi – məhsul növü üzrə məlumatlardan istifadə edilir. Hesablanan fiziki həcm indekslərinin bütün səviyyələrində alınan çıxış cədvəlləri istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsinə xidmət edir.

3. Dəqiqlik

FHİ-nin hesablanması və qarşıya qoyulan vəzifələrin keyfiyyətli həlli üçün, Sənaye və tikinti statistikasına şöbəsi ilk növbədə yerli statistika orqanlarından qəbul edilən ilkin məlumatların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində mütəmadi olaraq metodoloji işləri davam etdirir. Yerli statistika orqanlarının əməkdaşları mütəmadi olaraq seminarlarda iştirak edir və hər hansı metodoloji yeniliklər baş verərsə onlar operativ olaraq məlumatlandırılırlar.

D2. Əhatə olunma üzrə xətanın səviyyəsi

Cədvəl № 1

	2008	2009	2010	2011
Hesabatı təqdim edən statistik vahidlərin siyahısında vahidlərin sayı	2887	2794	2650	2508
Münasib olmayan statistik vahidlərin sayı	0	0	0	0
Əhatə olunma üzrə xətanın səviyyəsi (%)

D4. Sorğuya cavab vermiş vahidlərin xüsusi çəkisi (hesabat intizamı)

Cədvəl № 2

	2008	2009	2010	2011	2012
Məlumatların toplanması üçün təyin olunmuş statistik vahidlərin sayı	2887	2794	2650	2508	2521
Bir neçə dəyişən üçün məlumatları təqdim etmiş statistik vahidlərin sayı	2765	2685	2555	2420	2445
Sorğuya cavab vermiş statistik vahidlərin xüsusi çəkisi (%)	95,8%	96,1%	96,4%	96,5%	97,0%

4. Vaxtli-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirmə

FHİ-ni hesablanması üçün natura ifadəsində mühüm növ sənaye məhsullarının istehsalı haqqında məlumatlar onlayn rejimində 1-istehsal (sənaye) statistik hesabat forması üçün hazırlanmış xüsusi proqram vasitəsilə daxil edilərək yekun məlumatlar formalaşdırılır. Yekun məlumatlar Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin “Yerli statistika orqanları üçün statistik işlər proqramı”na əsasən hesabat ayından sonrakı 6-cı iş gününədək toplanmalıdır. Əldə olunan məlumatlar dərhal təhlil olunur və bu təhlil əsasında indeks hesablanır. İndekslər İqtisadi fəaliyyət növlərinin təsnifatına (İFNT) uyğun olaraq sənaye sahəsinə daxil olan bütün fəaliyyət növləri üzrə hesablanır.

2012-2013-cü illəri əhatə edən bir neçə ay üzrə V2 (hesabat dövrünün sonuncu günündən son nəticələrin nəşr gününə qədər günlərin sayı) göstəricisi (son nəticələrin vaxtli-vaxtında olması)

Cədvəl № 3

Hesabat dövrü	30.12.2012	30.01.2013	28.02.2013
Nəşr tarixi	14.01.2013	12.02.2013	11.03.2013
Aralıq vaxt (laq), təqvim günü	15 gün	13 gün	11 gün
Aralıq vaxt (laq), iş günü	6 gün	9 gün	7 gün

2012-2013-cü illəri əhatə edən bir neçə ay üzrə V3 göstəricisi (nəşrin tam vaxtında yerinə yetirilməsi)

Cədvəl № 4

Hesabat dövrü	30.12.2012	30.01.2013	28.02.2013
Elan edilmiş nəşr tarixi	14.01.2013	12.02.2013	11.03.2013
Faktiki nəşr tarixi	01.02.2013	04.03.2013	14.03.2013
Aralıq vaxt (laq)	18	20	3

5. Bərabər giriş və aydınlıq

FHİ üzrə yekun məlumatlar hazırlandıqdan sonra istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsi məqsədi ilə bir neçə yayım vasitəsindən istifadə olunur. Belə ki, yekun məlumatların hesablanması prosesi yekunlaşdıqdan sonra press-reviz, aylıq və illik məlumatlar əks olunmuş bülleten, illik məlumatlar əks olunmuş statistik məcmuə Komitənin veb-səhifəsindəPDF formatında əks olunur.İllik məlumatlar Komitənin veb-səhifəsindəki statistik məlumat bazası bölməsində də yerləşdirilir. <http://www.azstat.org/MESearch/search?departament=2&lang=az>. Bundan əlavə göstəricilər və hesabat formalarına dair metaməlumatlar (<http://www.stat.gov.az/menu/7/>), həmçinin digər metodoloji izahlar damövcüddür (www.stat.gov.az/source/myxs/industrial_production_index/)

Nəticələrin yayımlanması üçün istifadə olunan vasitələr

Sıra №-si	Vasitə	Əldə edilmə yeri
1	Dövlət Statistika Komitəsinin veb-saytı	www.stat.gov.az
2	Ekspress məlumatlar, press-revizlər	www.stat.gov.az
3	Məlumat bazası	http://www.azstat.org/MESearch/search?departament=2&lang=az
4	Dövlət statistika orqanlarına göndərilən sorğulara cavablar	-
5	“Sənayenin əsas göstəriciləri” statistik bülleten	-
5	“Azərbaycan rəqəmlərdə”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
6	“Azərbaycanın sənayesi”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
7	“Azərbaycanın statistik göstəriciləri”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/

BA1. Kağız məruzələr üçün abunələrin və sifarişlərin sayı

FHİ-nə dair məlumatlar kağız formasında Sənaye və tikinti statistikasına şöbəsi tərəfindən hazırlanan “Sənayenin əsas göstəriciləri” adlı aylıq bülleten vasitəsilə təqdim olunur. Bülleten ümumi olaraq 42 nüsxə çap olunur.

- 24 nüsxəsi müxtəlif nazirliklərə və digər dövlət orqanlarına;
- 2 nüsxə Naxçıvan MR-nın Dövlət Statistika Komitəsinə və Bakı (şəhər) statistika idarəsinə;
- 24 nüsxə Dövlət Statistika Komitəsində digər şöbələrə paylanılır.

BA2. Onlayn məlumat bazasına girişlərin sayı

http://www.stat.gov.az/link_click_counter/-də sənaye statistikasına məhsulundan istifadəçilərin istifadə %-ləri daimi əks etdirilir.

6. Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik

FHİ-nin hesablanması dünya ölkələrində geniş istifadə olunan indekslərin hesablanması üzrə metodoloji göstərişlərə əsaslanır.

UM1. Verilmiş dinamika sırasının uzunluğu

Fiziki həcm indeksinin nəticələri dinamika sıralarında əks etdirilir. Dinamika sıralarında Azərbaycan Respublikası üzrə fiziki həcm indeksi, o cümlədən iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə göstəricilər əks olunur. Bu göstəricilər 1991-ciildən hazırkı dövrdək illər üzrə əks etdirilir.

Dinamika sıralarında aşağıdakı indekslər əks etdirilir:

- İllik indeks – respublika üzrə cəmi;
- İllik indeks – iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə.

7. Cıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim

Şöbə FHI-nin hesablanması zamanı bütün keyfiyyət aspektlərinin ayrı-ayrılıqda yaxşılaşdırılması üçün mümkün imkanlardan istifadə edir və bu sahədə müsbət nəticələrin alınması istiqamətində işlərini davam etdirir. Belə ki, aktualıq aspekti üzrə məlumatların yığılı, emalı və yayılması zamanı operativlik hər zaman gözlənilir. Dəqiqlik aspekti üzrə ilkin məlumatların toplanmasına daim nəzarət edilir və mütəmadi olaraq məlumatların dürüslüyü yoxlanılır. Vaxtılı-vaxtında olma aspekti üzrə hər ilin əvvəlində göstəricilərin yayımlanması barədə təqvim hazırlanaraq Komitənin internet səhifəsində yerləşdirilir. Təqvimə uyğun olaraq göstəricilər haqqında məlumatlar sənaye sektoru üzrə hər ay veb-səhifədə yerləşdirilir.

8. İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi

Şöbə tərəfindən istifadəçilərlə hər il mütəmadi olaraq görüş keçirilir. Görüşdə istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsi məqsədi ilə onlar tərəfindən verilən təkliflər mümkün qədər nəzərə alınır, tələbatın ödənilməsi istiqamətində növbəti illərdə şöbə öz işini qurur.

9. İqtisadi səmərəlilik və respondentlərə düşən yük

Rəsmi statistikanın keyfiyyətliliyini və ictimaiyyətin statistikaya inamını təmin etmək üçün bu sahədə proqramların həyata keçirilməsi üzrə işlərin təşkili və aparılması statistika məlumatlarının düzgünlük, obyektivlik, müasir şəraitə uyğunluq, məxfilik və şəffaflıq prinsipinə əsaslanır.

Şöbə fiziki həcm indeksinin hesablanması üçün tərtib olunan təmsilçi məhsulların siyahısı baza ilə yeniləndiyi halda yenidən formalaşdırılır. Bəzi məhsullar bu siyahıdan çıxarılır və yeniləri əlavə olunur. Bir sözlə, təmsilçi malların siyahısına mütəmadi olaraq yenidən baxılır və hazırda sərbət400-dən artıq məhsuldan ibarətdir.

10. Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik

Rəsmi statistikanın aparılması üçün yığılan, işlənən və məlumatlar bazasına daxil edilən, birbaşa və ya dolayı yolla statistik vahidlərin tanınmasına və beləliklə də, ilkin məlumatların əldə edilməsinə imkan verən hüquqi və fiziki şəxslərin ilkin statistik məlumatları konfidensial sayılır və statistik sirdir. Bu baxımdan da şöbə ilkin məlumatların məxfiliyinin qorunmasını daim izləyir və bu sahədə lazımi tədbirlər görür.

11. Yekun

FHI-nin proseslər üzrə daha keyfiyyətli qurulması məqsədi ilə məhsulların uçotunun dəqiq və mükəmməl aparılması, gələcəkdə bu sahənin proqramlaşdırılması və keyfiyyətinin yüksəldilməsi istiqamətində işlərin davam etdirilməsi məqsədə uyğun hesab edilir.